

LA CONFRARIA DE SANT ELOI I EL GREMI DELS PARAIRES DE CAMPRDON

Montserrat Freixa Galceran

Aquest treball sobre la vida econòmica de la vila de Camprodon es centra en el gremi dels paraires i la confraria de Sant Eloi, analitzant la vida gremial, regles econòmiques i les normatives de caire social, situant l'activitat gremial dins el món econòmic de la indústria tèxtil i la metal·lúrgica. He d'agrair al senyor Manel Pujol l'ajuda per localitzar els documents de les ordinacions del gremi de Sant Eloi i al professor Jaume Dantí el seu guiatge metodològic.

La vila de Camprodon, situada a la vall alta del Ter, ha estat un centre econòmic important dins la comarca del Ripollès. Centre econòmic perquè englobava el comerç de totes les seves poblacions veïnes (Llanars, Vilallonga, Molló i Sant Pau de Segúries) i també perquè va saber combinar l'agricultura amb la indústria metal·lúrgica i tèxtil, encara que incipient, important per augmentar l'activitat econòmica de la vila. La majoria de la població es dedicava a l'agricultura tot i que a finals del segle XVII la població ja realitzava oficis complementaris (bracers, sastres, moliners, fusters, ...). Els oficis que més persones s'hi dedicaven eren oficis vinculats a la indústria tèxtil (paraires, teixidors, traginers de llana...) i també oficis relacionats amb la indústria metal·lúrgica (ferrers, daguers...). Aquestes dues indústries van tenir un pes important dins l'economia del segle XVII i van organitzar-se com a gremi o confraria a mitjans del dit segle. Les persones dedicades a la indústria tèxtil a Camprodon eren 350 fabricants; 16 torcen, 48 teixeixen i 8 batanen; a Llanars trobem 4 fabricants, i a Vilallonga, 150 fabricants; 5 torcen, 18 teixeixen i 2 batanen.¹ Llanars i Vilallonga dedicaven la seva producció a l'autoconsum i una part molt minoritària al comerç.

L'ACTIVITAT TÈXTIL I EL GREMI DELS PARAIRES

Als segles XIV i XV a les valls altes del Ter l'activitat tèxtil drapera estava ben arrelada, hi havia una continuada i pròspera fabricació tèxtil: la indústria llanera i tèxtil camprodonina estava en apogeu. Camprodon tenia dos elements bàsics per a fer funcionar la indústria tèxtil: una producció abundant de llana (ramaderia important a la zona del seu voltant) i la força hidràulica (vall alta del Ter) que possibilitava l'obertura de molins drapers. Fins i tot hi ha qui situa l'inici de la indústria tèxtil catalana al Pirineu, basant-se en l'activitat industrial de Camprodon.² Més de la meitat dels caps de família de Camprodon es dedicaven a aquesta indústria al llarg del segle XV. Una indústria que va evolucionar de les

labors domèstiques de la filatura i el teixit a petites indústries familiars que amb el temps anaren creixent.³ Els productes que sortiren d'aquesta indústria eren considerats de qualitat igual que la producció de Terrassa o Sabadell ja que *aquelles terres altes constituïen un dels enclaus rurals on s'ha dit que el drap era el rei*".⁴ Morer i Galí,⁵ per demostrar la important indústria tèxtil a Camprodon al segle XV fan referència al *Llibre dels quatre senyals de Catalunya* (pàgina 281) on consta que Camprodon l'any 1433 pagava per drets de *bolla de plom o segell de cera* la quantitat de 6 florins d'or, quantitat molt significativa si tenim en compte que a Figueres i a Sant Joan de les Abadesses pagaven 3 florins, Olot 6, Berga 5 i Vic, Manresa, Ripoll i Puigcerdà 7.

Al segle XVI la indústria tèxtil va començar amb una recuperació degut a les conseqüències de la Guerra Remença (1462-1472) on tota la vila va arruinar-se econòmicament. Aquesta recuperació de la primera meitat del segle XVI va venir seguida per una forta expansió de la indústria rural basada en els nous teixits de llana. A finals d'aquest segle en el treball de la producció tèxtil hi treballaven dones filadores, teixidors, bataners i paraires. Es treballava en tallers propis o bé a les cases particulars i els tallers treballaven independentment els uns dels altres.

L'activitat laboral continua relativament elevada al segle XVII; Julià Pasqual calcula que entre 1657 i 1667 a Camprodon hi havia 60 famílies que es dedicaven a aquesta activitat i l'any 1671 es proclamen les ordinacions del gremi dels paraires.

L'any 1700 però, comença la reculada laboral de la indústria tèxtil i l'activitat drapera de Camprodon (i també de la veïna Vilallonga) considerant-la ja de qualitat mitjana com destaca J.M. Benaül. Els primers anys del segle XVIII aquesta indústria fa fallida: per J. Pasqual la causa és el desmanec i per Joan Mercader la causa és la rutina o desidia dels teixidors.⁶

A mitjans del segle XVIII la indústria es recupera i el nombre de persones que s'hi dedica va en augment: Morer i Galí en una estadística de l'any 1749 destaca que 40 famílies es dedicaven a la indústria llanera i tenien pel seu ús 9 telers; Julià Pasqual parla de 149 persones dedicades a la indústria llanera, concretament 103 paraires, 3 tonedors, 29 teixidors, 3 bataners i 4 torcedors.

En aquest segle la inserció de l'economia rural catalana dins un dinàmic sistema d'intercanvis, va impulsar un augment de l'especialització agrícola que creava condicions favorables per a la transformació substantiva de la indústria llanera.⁷ Això fa que la producció de Camprodon l'any 1760 no sigui molt distant a la de centres llaners més grans com Sabadell o Terrassa.

Camprodon formava part de la zona industrial pirenaica on la indústria tèxtil s'havia especialitzat en una producció de draps de qualitat mitjana; per això part d'aquesta producció era comprada sense tenyir per botiguers d'Olot (centre prepirenaic d'indústria tèxtil puixant) on era acabada i comercialitzada. J. Pasqual

constata que l'any 1776 es fabricaven anualment 600 peces de tela de 32 canes de llarg cada una, destinades al *vestuario de las Reales Tropas de su Majestad*, 210 de diferents llargades que expendien a França i també aquí, i 4000 flassades de llana.

Camprodon, tot i estar a la zona pirenaica abans esmentada, tenia moltes similituds amb la indústria del Vallès Occidental i l'Anoia, fins i tot l'organització gremial era semblant a la d'aquests centres segons destaca J.M. Benaul. Uns gremis que utilitzaren la capacitat industrial de Camprodon i la seva situació (enclau draper més important de la zona nord de Catalunya) per dominar el govern de la població *els mestres paraires a Camprodon eren influents i amb el temps havien sabut ordir uns fils de poder que s'estenien a tota la població*.⁸ Les últimes dècades del segle XVIII s'assenyalen com l'inici de la davallada de la indústria tèxtil camprodonina degut a les destroces de la Guerra Gran (1793) acompanyades per un descens demogràfic i una davallada de la producció.

Fruit d'aquesta important indústria tèxtil sorgiren a Camprodon el gremi dels paraires popularment conegut com la confraria de la Minerva. Els paraires, considerats els empresaris de la indústria llanera (compraven la llana, la distribuïen entre els cardadors, els filadors, els teixidors i en feien la comercialització), van rebre l'autorització reial per constituir-se l'any 1339 en confraria sota el patronatge de l'Esperit Sant. S'organitzen, imposen taxes i impostos sobre els drets de manufactura i comercialització. El 1671 es proclamen les ordinacions que prohibeixen treure draps que no fossin plomats (el marcatge dels draps es feia mitjançant el pagament de l'impost de la *bolla de plom*). A partir del segle XVII la confraria es coneix com la Minerva i els seus estatuts a part de tenir un control de producció tenien un cert caire proteccionista: per cada drap que entrava de fora de la vila es cobrava un sou, quatre diners anaven a les arque de la confraria i vuit diners eren pel benefici de la capella. Per posar botiga s'havia de tenir el títol de mestre paraire i per tenir el títol s'havien de pagar cinquanta lliures a la confraria.

Els membres de la confraria gaudien de certs privilegis municipals però havien de complir amb unes activitats socials que eren les següents: anar a les reunions del gremi, assistir a l'enterrament dels altres agremiats, acompanyar el santíssim en les processons i restar fidels en tot a l'associació gremial.⁹

EL GREMI DE SANT ELOI I LES ACTIVITATS METAL·LÚRGIQUES

La tradició metal·lúrgica a la comarca del Ripollès es situa a l'Edat Mitjana degut a l'extraordinària facilitat per a obtenir la matèria prima, el ferro, i la situació de la comarca en una de les zones siderúrgiques millors d'Europa. També hi havia abundor d'aigua (rius Ter i Freser) per a ser utilitzada com a força motriu per a moure els tornalls de barrinar canons. Va ser a Ripoll on es va desenvolupar més

la indústria metal·lúrgica aclaparant tota l'atenció dels historiadors, ja que a la resta de la comarca l'intensitat metal·lúrgica va ser menor, i consegüentment menys estudiada. Els segles XVII i XVIII foren els més esplendorosos de la farga catalana i tota la vida econòmica gira entorn d'una sola matèria, el ferro. Al prepirineu no es desenvolupà cap altra indústria metal·lúrgica que pogués tan sols comparar-se amb les manufactures de Ripoll, però a la vall alta del Ter va desenvolupar-s'hi una indústria metal·lúrgica important que englobava fargues, documentades a Setcases, Tegurà, Llanars i Camprodon i un munt d'oficis lligats al treball del ferro: ferrers, daguers, basters, mulers...

Els ferrers i altres artesans que treballaven el ferro a Camprodon s'organitzaren en gremi aprovant les ordinacions el 26 de juny de l'any 1699. Legalitzaren els seus estatuts fent una regulació de la vida interna de la confraria tant en els aspectes relatius al treball com també de la moralitat dels artesans. La confraria posada sota el patronatge de Sant Eloi, agrupava els següents oficis: punyalers, daguers, manyans, clavetaires, basters, beiners, traginers, picapedrers, traginers, serradors, ollers, mestres de cases, corders i mulers.

La legalitat de les ordinacions l'aporten les autoritats principals, el notari Vicenç Malet, el batlle i veguer Pere Fontanella i els cònsols de l'ajuntament Joan Angli Solà i Josep Ravés. Els presidents del primers any foren els confreres Josep Cabanach, daguer, Joan Bertran Petit, baster, Joan Borrasser, muler i Antoni Hortolà, mestre de cases.

El gremi, fundat a finals del segle XVII, segueix l'evolució de les activitats econòmiques de Catalunya que entre els segles XVI i XVII sorgeixen nous gremis i es reorganitzen els ja existents en ciutats com Girona o Igualada. Els gremis es convertiren en un sector de la societat tancat i monopolitzat, conservaren els seus privilegis augmentant les reglamentacions i les tarifes d'ingrés. Els gremiats a Camprodon havien de passar un examen per a ser mestres; la taxa era una lliura de plata si eres fill de mestre i tres si no eres fill de cap mestre; a més per ser acceptat com a aprenent s'havia de pagar cinc sous de plata. Lògicament les ordinacions prohibien parlar botiga sinó es tenia el títol de mestre en el seu ofici. Fet que demostra que per defensar-se de les dificultats econòmiques i de la competència, els gremis van augmentar el seu dispositiu de defensa; l'examen limitava el número d'artesans i s'assegurava el treball continuat a tots els agremiats. La difusió del sistema gremial a les viles o ciutats més petites estava lligat a la sortida de mestres (possiblement els més pobres) de les rígides estructures corporatives que impedié establir-se en una gran ciutat. El gremi de Sant Eloi no tenia una especialització important i reunia com hem vist més d'un ofici, diferents activitats agrupades en el ram dels oficis metal·lúrgics. Dins el seu ideal econòmic predominava la seguretat sobre l'esperit d'empresa, obtenir

un guany moderat ja que no era honrat augmentar la competència entre els agremiats i la fabricació estava sotmesa a una minuciosa reglamentació: *ley, art i calitat*. El control dels productes que venien de poblacions veïnes a vendre's a Camprodon es feia mitjançant el pagament de 4 sous de plata a la confraria, sinó no es podia entrar el producte a la vila.

L'activitat social del gremi passava per un control de la vida social dels agremiats. Es dirigien les activitats artesanals i també les activitats dels dies festius. Cada any s'elegia un confrare que seria l'encarregat de portar la bandera del patró a tots els actes festius; l'activitat era obligatòria pel confrare elegit, sota pena de multa. També era obligatori assistir a la missa de la capella de Sant Eloi a l'església parroquial quan es moria un confrare i l'obligació de combregar quan hi havia alguna celebració especial. Les activitats econòmiques internes de la confraria les dirigien dos confreres elegits com a pabordes, tampoc es podien negar a exercir el càrrec i havien d'encarregar-se dels comptes, de les recaptacions del gremi i de lliurar els comptes (llibre d'entrades i sortides) vuit dies després de la festa de Sant Eloi. Si no complien havien de pagar una lliura de plata.

El gremi feia un treball benèfic i assistencial basat en un sistema de previsió on la majoria d'associats pagaven una cotització; el dia del patró, Sant Eloi, tots els confreres pagaven dos sous de plata. Es donaven subsidis als malalts, a les viudes, als impossibilitats i també servia per pagar el dot a les filles dels agremiats amb menys poder econòmic. Una ordinació del gremi especifica que quan un confrare necessités ajuda econòmica se l'ajudaria amb els diners del fons comú del gremi. En cas que en el fons comú no hi haguessin diners, els pabordes podrien imposar una quota especial.

L'activitat gremial a la vila de Camprodon a partir de finals del segle XVIII està en davallada i els nivells de producció dels segle XVII i XVIII al segle XIX ja no es repetiran. En aquest últim segle es produïren incendis de tallers, l'assalt de la fàbrica de teixits de la família Lacot (1824) i una feblesa en les estructures empresarials i de manufactura tradicional. L'organització gremial no va saber adaptar-se a la nova situació econòmica del moment, reduint les seves activitats gremials i l'any 1857 ja només trobem dos paraires a la vila de Camprodon.

NOTES

(1) ALBAREDA, J. *La indústria tèxtil al Ripollès i la Garrotxa l'entorn del 1765*, pp 17-18, XXVII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Sant Joan de les Abadesses, 1982.

(2) És sabut que la indústria tèxtil catalana va tenir els seus inicis en els vessants del Pirineu derivant dels antics molins drapers instal·lats en aquella zona anfractuosa i boscosa: d'aquí va difondre's cap al sud del país, per comarques no productores de llana". PASQUAL, J. *Notes Disperses*, Pregó de la Festa Major de Camprodon, 1975.

(3) BIRBA, LL. *La vall de Camprodon*, pp 49-50, Biblioteca Selecta, vol 333.BCN, 1969.

(4) BENAUL BERENGUER, J.M. *Ascens i davallada d'una empresa tèxtil llanera. La casa Buxeda, 1846-1989*, pp 17, Sabadell, 1998.

- (5) MORER, J. I GALÍ, F. *Història de Camprodon*, pp 131-133, Ed. Ajuntament de Camprodon, 1982.
- (6) La indústria de la llana havia descendit en les primeres dècades del segle XVIII. La fabricació catalana de draps a base dels obradors primitius efectivament no resultava gaire primmirada. Tant els sortits de Barcelona, Terrassa o Camprodon eren mediocres a causa de la rutina o dessidia dels teixidors; aclareix Joan Mercader. PASQUAL, J. *Opt. Cit.*
- (7) TORRAS, J. *Especialización agrícola e industrial rural en Catalunya, s. XVIII*. Revista Història Económica, v. II, t. 3, 1984, pp 113-127.
- (8) PUJOL, M. *L'ajuntament de Camprodon entre 1773-1832 i el 1832*, pp 235, VII Assemblea d'Estudiosos del comtat de Besalú, 1996.
- (9) PLANAS I MARCÉ, S. *Camprodon*, Quaderns de la revista de Girona, 1993, pp 36-37.

BIBLIOGRAFIA GREMIS

- ALBAREDA SALVADO, J. *La indústria tèxtil al Ripollès i la Garrotxa a l'entorn del 1765*, XXVII Assemblea Intercomarcal d'estudiosos, Sant Joan de les Abadesses, 1982, pp 13-24.
- AREU, M. i COMAS, F. *La Forja*. Col·lecció Nissaga 8, BCN, 1987.
- BENAU BERENGUER, J.M. *Ascens i davallada d'una empresa tèxtil llanera. La casa Buxeda, 1846-1896*. Quaderns d'arxiu de la fundació Bosch i Cardellach, Sabadell, 1998.
- BIRBA, LL. *La vall de Camprodon*. Biblioteca Selecta, 333, BCN, 1972.
- GARCIA ESPUCHE, A. *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña. 1550-1640*. Alianza Editorial, Historia y Geografía.
- GRAELLS, E. *La indústria dels claus a Ripoll. Contribució a l'estudi de la Farga Catalana*. Fundació Salvador Vives Casajuana, BCN, 1972.
- GRAELLS, E. *Els orígens industrials de Catalunya*. Ed. Maideu, Ripoll, 1990.
- LLUCH, E. *El pensament econòmic a Catalunya 1760-1840*. BCN. 1973.
- MASCARELLA ROVIRA, J. *La Farga*. Quaderns de la Revista de Girona, 1993.
- MOLAS RIBALTA, P. *Los Gremios barceloneses del siglo XVIII*. BCN, 1970.
- MORER, J. GALI, F. *Història de Camprodon*. Ed. Ajuntament de Camprodon, 1982.
- PASQUAL, J. *Una vall del Pirineu. Camprodon*. Ed. C.E.E., 1993.
- PLANAS MARCÉ, S. *Camprodon*. Quaderns de la revista de Girona, 1993.
- PUJOL BERTRAN, M. *L'Ajuntament de Camprodon entre el 1773 i el 1832*. VII Assemblea d'estudiosos del Comtat de Besalú, 1996.
- TORRAS, J. *Especialización agrícola e industria rural en Cataluña en el siglo XVIII*, Revista de Historia Económica, t. 11, 3, 1984, pp 113-127.
- TORRAS, J. *Gremio, familia y cambio económico. Pelaires y tejedores en Igualada, 1695-1765*, Revista Historia Industrial, 2, 1992, pp 11 -29.
- TORRAS RIBÉ, J.M. *Curtidores y tenerías en Cataluña*. Vic 1991.